

THE LANDSCAPE IN TRAIAN GOGA'S PAINTING (1917-1989)

Traian Goga's painting reached its full maturity within an original vision in which the painted motif, enriched by the inner vibration transmitted by colour gains a special smoothness, proving a very patient elaboration of expression. He aspires to harmony, pacifying whatever is changing – light – with the valences of duration. What a painter chooses in nature is defining. The frame, the light, the moment of the day, the season and, also, a certain natural element matter when a painter is defining his style. He discretely retired in a natural world of the Transylvanian village and to suggest its beauty, he painted it as if he had seen it through a fling bird's eyes. A hillock was enough for him to set up his easel and than to bring to the world in such coherent dimensions the colours of the houses and trees, proves of the life of men as a part of the nurturing nature. He has this structural classicity and an ascensional outburst, he censor's the passion and dresses the bony structure he knows completely in colours of refined inflections.

He refused the temptation of the mythical as well as any attempt to deform reality. The most intense feeling is sublimed in the complete expression a truthful existentialism that was neither created nor imagined by the artist, but depicted with high fidelity towards the ensemble – the hill – and not to the details. He wanted to show the rhythms, the music and the energy, the constructive meaning, the continuity throughout the ascensional outburst, more pronounced until 1985 and dimmer but more tuneful in the landscapes from the last years. As the human figure always takes up different expressions, so can Goga's hill receive so many appearances. During the last years, the chromatic accents are more dramatic, light plays an important role in gradations that differ from a painting to another, in tones of blue that reached an amazing variety. The chromatic tone decides in a good measure the global relations of a clearly conquered space through arduous diligence. The light – blue may be warm, cols, gentle or overwhelming in different moments of the day and mostly in the winter evenings when it intensifies the stillness of the wide hills.

In the last period, the contours grow blurred (but they are not abandoned) and the colours represented an essential expressive mean, even if his winter landscapes are fewer. In some paintings white and gray brighten the blue light. The painter pays a lot of attention to the global harmonization of his paintings, using his special alphabet made of forms, always modifying the aspect of the space. In many of his works he suggested the distances not only by placing trees (mostly) and other signs – houses, but also by different kinds of reflexes that substitute the formal moulding.

The order, submitting visual sensations to an inner canon became long ago a fundamental expression of his creation method and a characteristic of his artistic temperament. The rhythm lowed down through scrolls, curbs, arches with gentle sinuosities. Due to the blue light, the winter landscapes of Traian Goga are distinguished trough the sober and discrete lyricism, heavier, more denoting, self-contained and diffuse. Even if variations are restricted to the winter landscape, monotony is excluded. The blue tones orchestration reveals him as a great colorist. The painter's harmonies wear a mark of a prominent individuality.

Keywords: Traian Goga, Oradea, painter, landscape, kellebrations, stil natures

Așezându-l în familia artiștilor atașați de spațiul românesc, de specificul obiceiurilor populare, s-a observat fără vreo urmă de îndoială că Traian Goga este

unul dintre cei mai buni colorişti transilvăneni, apreciat ca atare și de critica de specialitate. Am scris de-a lungul timpului despre tablourile sale, iar în 1980 i-am organizat o expoziție personală la Muzeul Țării Crișurilor din Oradea. Am urmărit drumul parcurs în creația sa, acela al unui artist contemporan care s-a impus în atenția criticii și a iubitorilor de artă. Din păcate, la sfârșitul anului 1989 firul vieții i s-a rupt, dar în 1993 a fost organizată o amplă expoziție retrospectivă la Muzeul Țării Crișurilor, cu un catalog care beneficiază de o documentație temeinică, sub îngrijirea curatorului expoziției Constantin Mălinaș, și unde eu am semnat *Postfața*. Iubitorii de artă orădeni au putut vedea din nou tablourile lui Traian Goga aflate în colecția familiei și la Muzeul Țării Crișurilor, în anul 2009. Este adevărat, la Oradea au creat artiști care se impun în panorama artelor plastice din România, care merită și trebuie să rămână în atenția publicului în mod continuu iar studiile despre ei, cărțile, alături de expoziții, sunt cele care împiedică să se aștearnă uitarea peste opera lor.

Traian Goga a pictat mult, dar suntem surprinși cât de puține expoziții personale a avut un artist cu o activitate atât de bogată. Iar retrospective nici una cât a fost în viață. Mereu în vervă, în „plină” activitate, în continuă evoluție, avea tot timpul ceva de făcut, mereu ocupat și cu activitățile breslei artiștilor bihoreni. Era un artist care considera creația ca pe un drum continuu. A fost de altfel prea ocupat cu organizarea altor expoziții (atât de numeroase) pentru confrății săi, ca să mai aibă răgazul să se ocupe de el însuși. L-am întâlnit de atâtea ori pe Traian Goga, discutam despre expozițiile filialei U.A.P., dar mult prea rar și prea puțin despre tablourile sale. Acum regret că nu l-am determinat să-mi vorbească și despre pictura sa, iar el nu era omul dornic să se dezvăluie sau să teoretizeze. Și chiar mă întreb dacă ar fi dorit să „se explice”, să vorbească despre sine, în afară de ceea ce exprimau tablourile sale. Avea o discreție, o sfiiciune de a vorbi despre sine, o simplitate, dar aceasta nu însemna că nu avea conștiința harului său, a drumului parcurs, că nu-și aprecia cum se cuvine creația proprie. Pentru unii artiști a crea înseamnă și suferință și îndoială, și nemulțumire, chiar efort. Dar nu și pentru Traian Goga. Așa cum spunea Henri Focillon în *Viața formelor*, cei ce se consacră definirii operei, o fac în funcție de exigențele proprii lor naturi și de caracterul particular al cercetării lor. Cel care o plâsmuiește, atunci când trece la analiza ei, se situează pe alt plan decât cel ce o comentează. Și chiar dacă se folosește de aceiași termeni, o face în alt sens. Cel ce se bucură de ea la modul profund și care, poate, este cel mai subtil și mai înțelept, o prețuiește în sine: el crede că ajunge la ea, că o posedă în esență – învăluind-o în rețeaua propriilor sale „visuri”. Să credem și noi că, dincolo de ce-ar fi spus pictorul, trebuie să ne bucurăm de opera lui Traian Goga, mai ales că așa a și fost creată: cu o mare pasiune, cu o mare dragoste, cu o profundă dăruire. El știa că are o menire, aceea de a ne dezvălui ceea ce este nepieritor în lume și totodată în noi înșine, permanență cuprinsă tocmai în continua transformare a naturii, pentru că schimbările sunt cuprinse, de fapt, în marele circuit universal, cosmic. Tocmai de aceea tablourile sale oferă, aparent, uimitor de simplu accesul la permanență.

La sosirea lui Traian Goga la Oradea, în 1945, exista o activitate artistică care devenea după anii grei ai războiului din nou animată, deși la scurt timp va avea loc primejdioasa îndochinare care a îngredit libertatea creatoare. Din păcate, unii artiști care s-au bucurat de mare succes până la începerea războiului au murit victime ale Holocaustului. Mă refer la Tibor Ernő (1885-1945), Barát Móric (1880-1944), la mai tinerii Leon Alex (1907-1944), Grünbaum Ernő (1908-1945), iar Nicolae Irimie (1890-1971) a plecat în anul 1940 la Deva, locul său de obârșie.

Își continua activitatea Macalik Alfred (1888-1979), una dintre cele mai prezente personalități artistice din perioada interbelică. Din anul 1919 și până în 1979 el a deschis peste 70 de expoziții personale. A preferat un limbaj ancorat în figurativ, o pictură după motiv, artistul dovedindu-se un constructor rafinat din brunuri deschise, griuri albastrii și alburii, și un adept al verdelui pe care îl nuanța, îi conferea strălucire, subtilități muzicale. Mottl Paul Roman (1892-1979), desenator de mare rafinament, cu vocație de profesor, a avut un rol important în întemeierea Școlii Populare de Artă, în anul 1947, invitându-l să-i fie alături pe Balogh István, despre care intelectualii interbelici au spus că a fost cel mai mare miniaturist al Ardealului. La Școala Populară de Artă activau și alți creatori valoroși din Oradea: Macalik Alfred, Fleischer Miklós (1894-1958), pictor care a avut șansa să se întoarcă din lagărele de exterminare naziste. Numărul artiștilor plastici care au sosit în acea perioadă devenea tot mai mare, alăturându-se celor care participaseră la expozițiile colective și personale încă înainte de război. Lucra aici și sculptorul Iosif Fekete (1903-1977), elev al lui Paciurea la Școala de Arte Frumoase din București, autorul unor valoroase monumente, între care, în primul rând, *Monumentul aviatorilor* din București, realizat în 1928-29, împreună cu Lydia Kotzebue. În jurul anului 1950 și imediat după această dată au venit la Oradea tineri absolvenți care se vor afirma ca artiști consacrați, de mare valoare, de-a lungul timpului: Mottl Roman junior, absolvent al Școlii Superioare de Artă Industrială din Budapesta, Aurel Pop (1921-2004), absolvent al Academiei de Arte Frumoase din București în 1947, precum și a cursurilor Szönyi István la Budapesta (1947-1948), Kristófi János, Tompa Mihály (1931-1984), Coriolan Hora (1928-1991), absolvenți ai Institutului de Artă „Ion Andreescu” din Cluj-Napoca, Weisz Emilia, Mathe Iosif, Szabó Iosif.

La sfârșitul anilor '50 lucrau la Oradea Jakobovits Miklós, Kiss Alexe, Victor Cupșa, Francois Pamfil, Rodica Stanca Pamfil, Rodica Ungureanu, Nistor Coita, surorile Lia și Veturia Brândaș, Bartovics Iosif, Kadar Zoltán etc.

După 1970 numărul artiștilor plastici, cei mai mulți absolvenți ai Institutului „Ion Andreescu” din Cluj-Napoca, a crescut și mai mult. După 1965, când a avut loc „dezghețul”, artiștii orădeni au avut acces la albume de artă occidentală, și prin posturi TV de la Budapesta, la imagini ale operelor marilor artiști europeni. Se organizau expoziții în marile orașe din Ungaria, în special la Debrețin, unde exista o mai mare deschidere spre Vest. Artiștii erau mai informați, creația orădeană mai diversificată. În cronicile de artă plastică se menționa tot mai des apartenența unor lucrări la

expresionism, prezent în arta europeană, pe lângă abstracționism, suprarealism etc. Traian Goga, atâția ani profesor la Liceul de Artă, până în anul 1977, se informa, era atent la direcțiile din arta românească contemporană. Ca președinte a filialei U.A.P. și în comisiile de jurizare, cunoștea foarte bine preocupările artiștilor plastici din Bihor. Oradea era prin anii '80, când se stabiliseră aici noi generații de absolvenți hotărâți să se manifeste liber, în pas cu noile tendințe ale artei europene, un mare centru cultural, *Atelier 35* fiind apreciat ca unul dintre cele mai importante din țară. Se afirmaseră deja creator Gheorghe Gherman (1948-2011), Jakobovits Márta (1944), Urszinyi Mária, Jovian Gheorghe, Nicolae Kruch, Elena Kruch, Holló Barna, Ákos László, Aurel Roșu, dar și alți artiști valoroși.

Într-un articol din 1936 în „Gazeta de Vest” este consemnată întâlnirea autorului aceluia articol cu Traian Goga: „Cutreierând regiunea pitorească din jurul Sibiului, o întâmplare fericită mă făcu să întâlnesc pe la finea lui august pe un tânăr normalist din Oradea, Traian Goga, clasa VIII. Bucuria mi-a crescut când am aflat că pictează și că e în drum spre Săliște pentru a vedea frumusețea clasică a femeilor și minunatelor lor costume. (...) Trecând astăzi prin Piața Unirii, mă întâlnesc cu tânărul pictor. După câteva întrebări și răspunsuri banale, tânărul artist plin de sfială mă invită să-i văd expoziția pe care a aranjat-o în localul Școlii Normale Române Unite. Știrea nu m-a uimit, dar am rămas uimit când am văzut ce a lucrat acest tânăr talentat în cele două luni de vacanță... A cutreerat țara, zăbovind mai ales prin minunatele regiuni ale Carpaților, copiind după natură priveliști ce farmecă vederea... În simpatica încăpere din Palatul Școlii Normale Române Unite vizitatorul va remarca portretele în cărbune ale marilor filozofi și pedagogi, începând cu clasicii greci: Socrate, Platon, Aristotel, umaniștii Montagne, Rabelais, John Locke, Bacon, Kant, Pestalozzi (...), peisajii din Valea Bistriței Moldovenești, de la Porțile de Fier, *Mori de apă, Răsărit de lună, Apus de soare, Vază cu flori* (...) De toată frumusețea sunt cele câteva tipuri de săliștence care te privesc ironic. Urmează apoi o serie nesfârșită de caricaturi”¹. Era cel mai bun elev la desen, arta constituind deja pentru el o preocupare majoră, din moment ce călătorea în vacanțe prin țară pentru a studia în natură, și pentru a afla modele interesante, iar femeile de la Săliștea Sibiului, în costumele lor populare erau renumite pentru frumusețea lor.

Era firesc ca la absolvirea Școlii Normale în 1937 să dorească să dea admitere la o Școală de Arte Frumoase, urmându-și vocația. S-a înscris la Academia de Arte Frumoase din Timișoara, unde a urmat numai anul întâi. Nu a fost mulțumit și s-a transferat la București, la clasa lui Camil Ressu, asistent fiind Alexandru Istrati, cel care va pleca la Paris și va lucra în atelierul lui Constatin Brâncuși. Au urmat doi ani de studiu, dar începuse războiul și în 1941 a fost mobilizat cu regimentul 3 de Infanterie Carei, cu sediul atunci la Calafat, cu care a ajuns pe frontul de răsărit. În mai 1942 a fost rănit și adus în țară la Spitalul din Vatra Dornei. În perioada de convalescență

¹ *Expoziția unui tânăr pictor*, în *Gazeta de vest*, Oradea, 18 sept. 1936

a reușit să dea examenele de încheiere a examenelor anului trei. A urmat cursurile Academiei de Arte până la a doua mobilizare din aprilie 1944, când a fost trimis din nou pe front, simțind războiul pe pielea sa până în mai 1945. Despre perioada de studenție pictorul nota că „așa zbuciumată cum era, a fost totuși frumoasă. În Capitală am reușit să înnod prietenii, relații, am cunoscut oameni de seamă, am frecventat sălile de expoziții, am fost la concerte, la teatru, toate acestea contribuind la formarea și lărgirea orizontului meu cultural artistic. Cât despre cealaltă parte a vieții de student, adică concentrările și frontul, a fost un capitol aparte, al coșmarurilor de care nu vreau să-mi amintesc”². S-a întors pe frontul din Rusia și în contextul evenimentelor de la 23 august 1944 a rămas izolat împreună cu ceea ce mai rămăsese din unitatea sa aflată în nordul Basarabiei. „Riscau să fie luați prizonieri de către ruși și să aibă un viitor incert. Mica lor trupă, sub conducerea unui ofițer destoinic, a reușit să treacă Dunărea înot undeva în zona orașului Tulcea. Au ajuns epuizați în Dobrogea, de unde au fost recuperați și trimiși la sediul de la Calafat al regimentului. A intrat în refacere, apoi a plecat pe frontul de vest cu regimentul, a luat parte în special la luptele de pe Tisa și de la Banska Bistrica, unde a fost călcat și rănit de un camion sovietic chiar în ziua de 9 mai 1945. A scăpat și a venit în țară, să-și termine cursurile Academiei din București”³. Lucrarea de diplomă a fost un *Peisaj marin*, cu două personaje pe plajă.

De altfel, printre profesorii săi de la Academia de Belle-Arte s-au numărat Nicolae Dărăscu, cu care a făcut desenul antic, Marcel Guguianu, desen geometric, arhitectul Horea Teodoru, perspectivă, dr. Horia Dumitrescu, anatomie, sculptorul Oscar Han, istoricul de artă Alexandru Busuioceanu. Dintre colegii de grupă Goga îi amintea pe Pavel Codiță, Ion Vlad, Eugen Popa Săvârșini. Studenții de la Academia de Arte Frumoase studiau în paralel cursurile *Seminarului pedagogic universitar*, cu examene și diplomă, pentru a putea deveni profesori de desen în învățământul secundar. Traian Goga a urmat și a absolvit și el aceste cursuri. Ca urmare, a fost numit, începând cu 1 noiembrie 1945, profesor de desen la Școala Normală Greco-Catolică din Oradea, acolo unde studiasse și el, și unde și-a hotărât de altfel destinul, acela de a fi pictor, unde avusese prima sa expoziție. A profesat acolo timp de opt ani, până la înființarea secției de artă plastică a Liceului de Artă din Oradea, în anul 1963, de unde s-a pensionat, în 1977.

E momentul să amintim că tot la 1 noiembrie 1945 a fost numită profesoară de desen la Liceul Comercial de Fete din Oradea și la Școala Normală de Fete, Veronica Dronca care a fost colegă cu Traian Goga la Academia de Arte Frumoase din București. Se bucurase de apreciere din partea profesorului Camil Ressu, fiind considerată una dintre cele mai bune studente. În mai 1946, Traian Goga și Veronica Dronca s-au căsătorit. Aveau aceleași preocupări, aceleași idealuri, dar era o perioadă a schimbărilor, viața artistică se reorganiza, iar Traian Goga s-a implicat cu toate puterile în viața breslei. Familia s-a mărit prin venirea pe lume a copiilor, Horia în 1949, astăzi un apreciat arhitect orădean, și Ovidiu, în 1951, care din păcate a murit la nici doi ani de viață.

² Traian Goga, în *Jurnal de atelier*, p. 7.

³ Apud Constantin Mălinaș, text în *Catalogul expoziției retrospective*, Oradea, 1993, p. 9.

Despre creația lui Traian Goga criticul de artă Virgil V. Mocanu a scris într-o cuprinzătoare cronică a expoziției retrospective din 1993, organizată la Muzeul Țării Crișurilor din Oradea că: „ea descinde vizibil din lecția marilor predecesori, dar și din orizontul formativ al unei vechi culturi. (...) Debutând în 1936 sub semnul precocității, și-a desăvârșit creația într-un context cultural evident marcat de o istorie convulsionată, sub spectrul tragicelor rupturi. Dar, simultan, în planul superior al salvării prin identitate și permanență, el a stat sub protecția trainică și fertilă a tradiției. Din această confruntare existențială s-a născut opera unui artist reprezentativ pentru spiritualitatea românească, oricare ar fi locul pe care, într-o clasificare sau alta, îl va ocupa”⁴.

Din păcate, Goga își începea activitatea creatoare într-o epocă ingrată. Începuse cenzura, iar pentru a expune trebuia să abordeze teme agreate de conducerea de partid și de stat, lucrări inspirate de istorie, de munca pe ogoare și în fabrici, de construcția socialismului. Articolele din presa vremii făceau referire la aceste subiecte, singurele agreate și sigure ca dovezi ale talentului acestora. Altfel, dacă, totuși se strecurau și alte teme, erau criticate, socotite ca sortite „eșecului”. Tinerii artiști, ca și studenții de la Institutele de Artă Plastică erau privați de contactul cu arta occidentală, de evoluția firească, în pas cu vremea, a creației plastice, nu aveau acces la reviste și albume de artă.

După stabilirea sa la Oradea, imediat după absolvirea studiilor de artă, în anii în care începea să-și cristalizeze ideile creatoare, Traian Goga era încă foarte legat de tradiția artei românești, de profesorii săi de la Școala de Arte Frumoase din București. Provenind dintr-un mediu țărănesc, a fost și a rămas până la sfârșitul vieții atașat satului românesc, chiar dacă, cel puțin până pe la finele anilor '60, a pictat, mai rar, și teme citadine. Sunt imagini cu construcții plastice solide, în care insista asupra rigorii formale, simplificând planurile, deși adesea înclina să sugereze spații largi, în adâncime.

Sub influența lui Camil Ressu, în unele compoziții, înfățișând grupuri de oameni în atitudini reținute, observăm crearea unui ritm desfășurat pe orizontală. Caracterizarea tipologică a figurilor e obținută prin desenul ferm, continuu, căruia i se subordonează culorile, predominând cele vitale, roșul și verdele.

Pictorul era în căutarea unor modalități de exprimare care să-l reprezinte, iar tendința era de simplificare, de sintetizare formală. Dacă în tablourile pictate până spre sfârșitul deceniului cinci, linia înainta avântată, cu o mare forță de afirmare, cu accent pe definirea minuțioasă a personajelor, pe dinamica compozițională, printr-un desen cu contururi colțuroase, cu zvâcniri spontane. Goga s-a îndreptat apoi spre sinteză. A simplificat desenul în favoarea unei linii prelungi, eliminând ceea ce considera că ar fi tulburat claritatea formală, deși figurile apar încă individualizate prin armătura compozițională solidă. Într-o *Compoziție*, trei personaje feminine, țărănci, reprezintă

⁴ Virgil V. Mocanu, *Retrospectiva Traian Goga*, în „*Literatorul*”, Craiova, 26 nov. – 3 dec. 1993, p. 12.

trei etape ale existenței. Sunt văzute șezând pe coama unui deal, dispuse diagonal, ocupând aproape tot spațiul tabloului. Pe fundalul obscur, doar schițat al unui peisaj ce urcă până aproape de limita de sus, reprezentarea lor se datorează unui desen ferm, dar linia angulară, prezentă în lucrări anterioare, a devenit mai suplă, mai sinuoasă, iar în unele lucrări abia schițată. Pensulația a rămas alertă, densă, sugestivă.

Cu felul său deschis, solar, lipsit de crispări, și prea puțin înclinat spre teoretizare, a iubit serbările câmpenești, lumea satului adunată în momente de sărbătoare sau la iarmaroace, unde grijile cotidiene, efortul continuu de a exista, problemele inerente erau lăsate de-o parte, pentru a se bucura împreună. Traian Goga a reluat aceste teme ale sărbătorii în numeroase tablouri, preferând culorile calde și o lumină intensă, diurnă. Gheorghe Grigurcu scria despre lucrările lui Traian Goga: „Două câmpuri tensionate se desprind din cele mai bune lucrări ale artistului orădean. Pe de o parte, un motiv carnavalesc plantat în mediul rustic, învăpăiere de culori la pragul realității, cu o predominare a roșului vital. Echilibrul fin al structurii picturale oprește feeria de la identificarea cu sine, oferind o poetică rezolvare a maselor umane și arhitecturale, sudate printr-o incandescență rece, asemeni culorii merelor. În armoniile sale coloristice pictorul traduce un patos folcloric⁵.

În anul 1963 a avut prima sa expoziție personală la Oradea în care a prezentat 33 de tablouri și 10 lucrări de grafică, reprezentative pentru evoluția sa până la acea dată. A expus și tablouri mai „vechi”: *Începe campania, La treieratul orzului, Recolta cartofilor, Documentare, Gheorghe Goina, erou al muncii socialiste, Peisaj industrial*, deci teme impuse, inspirate de activitatea în fabrici și de cele ale muncii câmpului. Dar începe să apară tot mai mult tema peisajului, lipsit de prezența umană, interesul său orientându-se spre culoare, atras de posibilitățile expresive ale albului (*La fereastră, Început de iarnă, Peisaj de iarnă, Prima zăpadă, Primăvară timpurie*), tema târgurilor de iarnă (*Târg la Negreni*). De asemenea, naturile statice cu flori și fructe au constituit un subiect îndrăgit de pictor pentru că îi oferea prilejul organizării spațiului pictural, stabilirea de acorduri inedite între culori.

Este o perioadă în care mijloacele de expresie încep să se decanteze, când renunță la pictarea unor figuri de muncitori și țărani în scenele de muncă, excepție făcând încă, culesul fructelor, și se concentrează pe structurarea imaginilor, tot mai sintetice, preferând o dominantă cromatică. În 1963, P. Frâncu (Francois Pamfil) scria despre tablourile expuse în Expoziția regională din acel an: „Traian Goga aduce cu peisajele sale o notă de optimism. Compoziția *Culesul porumbului* este un exemplu convingător (...) el creând o realitate ale cărei coordonate sunt bucuria, dragostea de viață, demonstrând temperamentul senin al artistului.”⁶. Goga și-a ales un motiv, cel al dealului, îl căuta în ieșirile sale la peisaj, începând cu „Dealul viilor” de la marginea Oradiei, în Bihor, mai departe, la Arieșeni. Oriunde îl afla se așeza la o mică distanță de la poalele dealului, încât să-i poată cuprinde cu privirea panta lină pe

⁵Gheorghe Grigurcu, *Traian Goga*, în „*Tribuna*”, 4 ianuarie, 1962.

⁶P. Frâncu, în „*Tribuna*”, 19 decembrie, 1963.

care sunt așezate căsuțele țărănești, de obicei fără prezența oamenilor. Ritmul animat, datorat poziționării caselor este potențat de copacii grațiați din câteva trăsături de linie, de obicei pregnantă și tot mai mult simplificată.

Mircea Țoca nota în anul 1965 că: „Traian Goga rămâne același bun peisagist. Mânuitor de armonii complexe, *Dumbrăvița, toamna* și *Peisaj de iarnă* comunică un sentiment stenic de bucurie și încântație. Spre deosebire de *Dumbrăvița, toamna* ținută în tonurile calde, strălucitoare ale pământurilor coapte de rod, în *Peisaj de iarnă* pictorul notează impresii cu economia unui desen japonez, realizând un efect remarcabil prin încadrarea tonurilor închise ale peisajului în câmpul general de alb al iernii”⁷.

A ajuns repede la imaginea dealului cu căsuțe și pomi care asigură dinamica spațială. Când pictează tablourile într-o dinamică dominantă cromatică, utilizează cu economie alte culori, deși ele au un rol important în animarea spațiului. Traian Goga devenea un componist de mare finețe, deținând propriul său sistem de a compune, bazat pe forma simplificată și pe culoare, ajungând la o pictură care purta deja amprenta sa. Începând cu tablourile din această perioadă se poate vorbi despre un „stil” Traian Goga, fără să fie manierism, indiferent dacă formele caselor sunt pictate mai naturalist sau mai simplificat, indiferent de dominanta cromatică prezentă în tablou. Există în tablouri o mare bucurie de a picta, exuberanță dar și o măsură care echilibrează tonicitatea omniprezentă. Observăm o intuiție sigură, dublată de meșteșugul dobândit când este vorba de organizarea spațiului și a culorii. A parcurs drumul de la peisajul analitic, de observație după motiv și de reprezentare figurativă, ilustrativă, la cel sintetic. Acest mod de reprezentare a realului a condus apoi la o tendință tot mai pronunțată de geometrizare până spre abstractizare, către dizolvarea limitei figurative, păstrând numai acele elemente care întrețin în esență, sentimentul realității. Nici măcar când era vorba de pictura „istorică”, ea nu se dezvoltă și nu se conturează într-un regim narativ. S-a concentrat asupra spațiului, a dinamicii sale, amintind de cavalcadele din picturi vechi cu aluzii tot mai puțin transparente la subiect, folosind subtile procedee plastice. A fost preocupat de realitatea plastică, de calitatea coloristică, de sugerarea unei atmosfere. Pornind de la un peisaj de deal rustic (pentru că peisajul citadin a constituit doar pentru puțină vreme un motiv artistic pentru Goga), a ajuns la o realitate artistică, a aflat în natură, în momentele de sărbătoare când oamenii sunt împreună, în flori, materia de care avea nevoie pentru a picta. Și a făcut-o cu o mare bucurie, care s-a regăsit în fiecare lucrare a sa. De la fuziunea simpatetică cu peisajul de deal, Goga s-a ridicat spre actul creator superior. Puterea de sinteză (linie și culoare, spațiu – culoare, forme – culori), când este vorba de deal, case, pomi, face ca emoția privitorului să fie în bună măsură una estetică. Compoziția scăpând de mimetism, și-a așezat elementele într-o matrice proprie ce exprimă ideea de permanență. Totul este gândit cu claritate, impresia este de ordine

⁷Mircea Țoca, în „*Familia*”, septembrie, 1965.

și ritm, iar tablourile încântă prin vitalitatea și armonia existentă între cele date de natură – pomii – și cele făcute să dăinuie de mâna omului – casele.

Spre sfârșitul anilor '60, Traian Goga se dezvăluia ca un colorist sensibil, iar preferințele care i-au rămas statornic în preocupări, se îndreptau spre peisajul și satul transilvan, în special bihorean. Tablourile au devenit portretul unui suflet de artist ardelean de cea mai bună calitate lirică. Arta sa nu a însemnat (doar) contemplare a peisajului, a fulgurării luminii, ci și o reconstrucție în termenii unei arhitecturări raționale care dezvăluie calități plastice, unde ritmul constructiv dinamic sau cu discrete sensuri mai nostalgice, bogate în nuanțe, se asociază cu o intuiție a armoniei ansamblului, a suprafeței pictate. Pleca de la o realitate apropiată de sufletul său, dar el o recrea și o recompunea într-o imagine ce exprima mai mult decât o reprezentare a unui motiv din natură, mai pură, mai armonioasă. Goga nu s-a lăsat ispitit de posibilitățile îndemânării și spontaneității de care a dispus cu atâta ușurință. Dimpotrivă, exigența unor realizări mai înalte l-a determinat în tot ceea ce a întreprins, optând pentru o artă de sinteză, în care se îmbină creator tradiția și înnoirea, sensibilitatea, intenția și inteligența plastică, dar și înclinația temperamentală, ajungând până la urmă la o expresie concentrată, bogată în nuanțe existențiale. Alături de, sau prin tablourile lui Traian Goga te simți „acasă”, ele conținând un climat, o stare pe care am purtat-o cu noi de generații, o atmosferă de neconfundat, de tandrețe resimțită în profunzime. Universalitatea nu este un act programatic, ci rezultatul unor trăiri și manifestări ale particularului. În ceea ce-l privește pe Traian Goga, particularul, ca și universalul, poate fi „localizat” într-o stradă, într-un deal cu căsuțe rurale, și în același timp puternic atașat de structura intimă a etnicității românești. De aceea, de la un moment dat, nici nu a mai simțit nevoia schimbării motivului, ba l-a reluat de mai multe ori, nici o anxietate existențialistă nu l-a determinat să caute mereu altceva pentru aflarea echilibrului, după cum era departe de el și teama că nu era suficient de „modern”. Aceasta nu înseamnă că atunci când a avut posibilitatea de a călători pe alte meleaguri (Bulgaria, Rusia, Ungaria, Austria) nu a făcut schițe, nu a pictat, sesizând specificul și picturalitatea locului. Dar, cu aceeași determinare, de ordinul structurii temperamentale echilibrate a ardeleanului (care era Traian Goga) și din perspectiva unei concepții stilistice proprii va aborda pictorul și aceste peisaje. Nu atât pitoresul locului l-a interesat să-l exprime, ci atmosfera specifică, lumină, culoare, dar și ceea ce este peren. În spiritul acestor idei, Goga denudează structurile ce țin de structurile permanente și închină un imn de slavă luminii, vieții – expresie limpede a solarității sale funciare.

Fiecare anotimp îi oferea pictorului posibilitatea de a sugera atmosfera specifică, raporturi tonale expresive, păstrând însă o dinamică spațială, preferința pentru spații ample, având în vedere surprinderea ordonării geometrice a naturii, fără să renunțe la animația specifică ei și existenței omenești. Culoarea din natură este purificată, gândită simfonic, imaginea este subordonată unei intenții estetice, înscriindu-se într-un limbaj bine articulat, cu o lumină care diferă de la un tablou la altul. Geometrizarea

figurative sunt ușor diferite, pentru a determina ritmuri apropiate, și totuși altele, deși mereu dinamice, la fel, așternarea tușei de culoare în direcționări oblice, energice, pentru a-i conferi imaginii o tensiune cu amprentă personală. Pictorul se oprea parcă asupra aceluiași motiv, pe care-l afla în natura zonei Bihorului: dealul cu căsuțe presărate pe pantele sale, copacii ocrotitori, ce apar în fața lor, în prim plan, o vedere globală a lumii satului românesc, ca în tablourile *Dumbrăvița*, *Hidișel*, *Lăzăreni* etc. Tonalitatea și gradul de sinteză determină expresia tabloului, de aceea pictorul era atent la adecvarea raporturilor formale și cromatice, uneori mai grave, mai sobre, dar de obicei vibrante, vitale, exuberante.

Atașat funciar realului, Goga a transformat în motiv permanent întâlnirea cu dealurile bihorene, cu căsuțele ridicate pe pantele și la poalele lor. Iar coincidența dintre structurile semnificative ale realului perceput și accentuarea lor în imagine artistică imprimă tablourilor unitate și ordine, pornind chiar de la datele realului. El a înregistrat întodeauna datele structurive, esențialul, definitoriul și totuși universalul, fără să excludă farmecul momentului, devenit unic și nici să excludă trăirile sale personale. Reluarea motivului aduce ca noutate diferențele tentelor, nuanțarea fină, localitățile de culoare fiind articulate în orchestrări impecabile în lumina tandră, mai caldă sau mai rece, în funcție de anotimp și de momentul zilei.

În *Toamnă*, actorii imaginii sunt pomii desfrunziți din prim plan, pictați cu negru, cu trunchiuri verticale și crengile oblice, orientate în sus, ca niște brațe înălțate rugător. Spațiul pictural este organizat pe trei registre cromatice: primul, verde – albăstrui, în tușe lungi, mai ales verticale, ritmat de formele copacilor în negru, urmând unul în verde tonic, deschis, ce spațializează imaginea. În ultimul plan apar dealuri vălurite în brun, cu umbre și lumini, cerul gri văzându-se doar foarte puțin.

Un alt tablou, *Spre toamnă*, e pictat în dominantă verdelui, înfățișând o grădină cu pomi încă inverziți, ici – colo cu accente ruginii, într-o pensulație dinamică, trunchiurile structurând imaginea, imprimându-i un freamăt de viață naturii. Din aceeași perioadă datează și *Podgorii* (1966), când Traian Goga devenea tot mai preocupat de sinteză, eliminând ceea ce considera accidental, într-o viziune globală, amplă, acordând culorilor o importanță tot mai mare. Casele satului dispus la poalele unui deal, dar urcând în pălcuri panta lină apar în spatele unui zăbranic de copaci desfrunziți, grafiati rapid și energic. Ele sunt geometrizate, în alb și roșu, animând prin dispunerea lor dealul în verde tonic, cu accente în brun mai ales în partea superioară. Culorile calde fixează echilibrul cromatic. Toată această țesătură de raporturi se declanșează pornind de la „motiv”, ca suport material ce solicită intervenția spiritului, viața tabloului datorându-se raporturilor sensibile ale formelor colorate. Senin și vivace, cu o uimitoare prospețime a emoțiilor, Traian Goga transformă frumusețile lumii în armonii cromatice. Am putea spune că bucuriile esențiale – soarele, spațiul, verdeața – sălășluiesc cu vibrații puternice în pictura lui Traian Goga, căreia îi simplifică „scriitura”. Gestul său este tot atât de ferm, dar mai abreviat și implicit mai sugestiv. De altfel, chiar școala temeinică a lui Ressu i-a

asigurat posibilitatea de a-și stăpâni structura lirică, de a-și disciplina lirismul prin rigoarea organizării compoziției, nerenunțând la forța structurală a liniei. Soluțiile din această etapă nu vor fi abandonate în viitor, fiind reluate mereu, revitalizezate, dar în favoarea culorilor, a mobilității propriie temperamentului artistului și materiei însăși. Freamătul trăsăturilor de penel, al tușelor de culoare, ale liniilor fragmentare a fost transferat formelor materiei, articulării vivace a compoziției, nucleelor cromatice. L-am evocat pe Camil Ressu, dar îl am în vedere și pe Cézanne, privind peisajele lui Traian Goga din aceea perioadă, cu căutarea și păstrarea „micii senzații”, dar construind și sintetizând spațiul pictural, urmând logica lui interioară în care fiecare pată de culoare își găsește locul adecvat în voința de armonie. Are în atenție impresia de cald – rece, de luminos și mai întunecos, dar și ritmul dorit dinamic, organizarea compozițională fiind importantă în crearea imaginii. Se instala la o anumită distanță de baza unui deal unde cel mai adesea exista și satul, casele – dovezi ale existenței umane. Picta neobosit motivul, reluat cu pasiune, conducându-se după o seamă de legi compoziționale, fără ca noul tablou să însemne secătuirea vervei creatoare. Creație artistică de sinteză între senzualitate și inteligență plastică, tabloul există prin voința și viziunea artistului, ceea ce exclude monotonia, manierismul, voința sa materializându-se prin acțiune formativă. Pornind de la motiv, el le inventează și le reinventează mereu, formele fiind indisolubil legate de materie, de materia cromatică. Iar geometrizarile, localizarile cromatice, formele – culoare, combinațiile de armonii, repartiția lor, diferite și atât de recognoscibile ca fiind *Goga*, sunt „netransmisibile”, nu le poți echivala în cuvinte, oricât de apropiate le simți. Spațiul imaginii se structurează ca o fugă muzicală, într-o continuă întrepătrundere și reluare a temei, vibrând datorită resurselor nelimitate ale culorilor, ale pensulației și ritmului compozițional. În unele tablouri din acea perioadă, Goga a recurs la numeroase efecte cromatice. Descoperim contrastul simultan de ordin caloric și de ordin valoric, nu numai complementar. Asocierile lor se obțin printr-o succesiune de suprapuneri care asigură materiei cromatice, de o mare finețe și prețiozitate, puritate, strălucire, grade luminoase definite. Aceste calități nu exclud sinteza între culoare și formă, între rigoare (a tușei), între structură rațională apolinică, și expresie exuberantă dionisiacă. Goga a reușit să afle armonia dintre motivul real, modelul artistic și propria sa interioritate afectivă. Pentru că oricât ar părea de spontană, de liberă exprimarea, difuziunea materiei cromatice, ea este organizată, tot mai ordonată.

Istoricul de artă Viorica Guy Marica observase cu ocazia unei expoziții din 1976 la Cluj-Napoca, că „Pitorescul lui (Traian Goga) se declară la unison cu respirația mai alertă a evocărilor, adesea înrudite cu exuberanța policromiilor textile (...).Limbajul și conținutul sunt sudate într-o unitate mobilă, sugerând atmosfera stenică a naturii rustice”⁸. În același an Mircea Țoca scria că „(...) Afirmate acum, soliditatea construcției și rigoarea punerii în pagină, expresivitatea și funcționalitatea

⁸ Viorica Guy Marica, *Traian Goga*, în „*Steaua*”, nr. 5, 1976.

desenului vor asigura în deceniul al șaptelea definirea a ceea ce am putea numi stilul maturității în pictura lui Traian Goga⁹.

S-a observat că între peisaje, cele mai numeroase sunt cele de iarnă. A iubit acest anotimp datorită albului care în mâna lui Traian Goga cuprinde o putere expresivă, în variante calde sau reci, cu irizările momentelor diferite ale zilei. Într-un *Peisaj de iarnă* de la începutul acestei perioade, artistul a înfățișat casele de la poalele unui deal în plan secund, primul plan aparținând mantiei moale a zăpezii unui început de dezgheț. Goga a reușit să-i redea densitatea mai afânată, care sugerează transformarea ei. După rândul de copaci desfrunziți – care nu vor mai lipsi din schema peisajelor lui Goga – urmează casele care urcă ușor panta dealului, în rânduri orizontale, încă văzute aproape diferențiat, cu ferestre și ziduri colorate în galben-ocru sau alb, pe ale căror acoperișuri zăpada a început să se topească. Surprinde varietatea alburilor luminate în roșcat, galben, cu zone apoase, cu mici bălți-pete închise care punctează suprafața, alburi pure, alburi de diferite calități tactile (moi, tari, apoase etc.), încălzite și irizate de galbenul caselor, de acoperișul casei care centrează compoziția. Lumina caldă a unei zile senine conferă claritate componentelor compoziționale. Lumina este importantă, pentru că ea diferă de la un tablou la altul.

În tabloul *Arieșeni*, Goga a plasat un rând de copaci desfrunziți, cu crengile dispuse vertical, cu câteva orientări oblice, care tind în sus – barieră ocrotitoare a caselor redată sintetic, dispuse la poalele dealului, accente de roșu (ale acoperișurilor) în acord cu albul zăpezii care acoperă coama dealului, așternute alert într-o pensulație prelungă și oblică, creând trasee ale spațialității ample și cu griurile aflate în partea de sus, pete întunecoase ale pădurilor în vreme de iarnă.

Tatonările figurative au atins faza sintezelor. Inspirare după motive reale, imaginile cuprind spații matrice, au dobândit un conținut mai profund. Modulările tonale, modul de articulare a planurilor, caligrafierea nervoasă a copacilor, geometrizarea caselor, cu intenții de dinamizare a spațiului și de sugerare a unor spații ample, cărora li se adaugă fermitatea armăturii compoziționale aparțin unui artist care nu a renunțat la viziunea clasicistă. Cu o constanță definitorie a aspirat la armonie și rigoare, în echilibru cu elanurile sale temperamentale.

Din momentul în care Traian Goga s-a orientat spre culoare, ca modalitate principală de exprimare, a fost atent la explorarea posibilităților acesteia: nuanțe, tonuri, reflexe, lumină, așternând-o în diferite densități, obținând variate efecte: grea, pufoasă, mată, transparentă, chiar cu impresia de relief palpabil. Se înțelege că emoțiile, stările conținute de imagini sunt diferite, mai ales că recurgerea la linie, la gradul de sintetizare, de geometrizare este foarte atent gândită și mereu în raport cu culorile. Absența oamenilor din aceste tablouri este doar aparentă, pentru că le simțim prezența, senzația fiind una vitală. Goga modelează subtil aceleași elemente – simbol, dar prin felul în care le raportează și în funcție de dominantă cromatică, expresia este mereu alta. A știut să-și controleze elanurile, exuberanța, prin voința de a construi, desenul, chiar și când este ascuns în culoare, fiind prezent în organizarea spațiului pictural.

⁹Mircea Țoca, *Traian Goga*, în „*Familia*”, nr. 10, octombrie, 1976, p. 13.

Expozițiile personale organizate în 1979 la Cluj-Napoca (Galeria „Filo”) și la București, și în 1980 la Muzeul Țării Crișurilor din Oradea au pus în evidență drumul parcurs de la ultima sa expoziție din 1963, când iarăși se încheiase o etapă. Se puteau observa preocupările tematice, evoluția artistică, prezența stilului lui Traian Goga. Erau expuse peisaje cu vederi panoramice ale dealului cu pomi și case, și peisaje de deal cu case văzute de aproape. I-a făcut plăcere să le construiască, în unele tablouri formele lor geometrificate fiind mai clare.

În anul 1983 a avut, din nou, o expoziție personală la București (sala de la etaj a „Căminului Artei”), apreciată de public și de criticii de artă. Dan Grigorescu scria că „Pictura lui și-a păstrat solida construcție compozițională, materialitatea gravă a pasteii; dar ea a devenit mai nuanțată și mai cordială”¹⁰. S-a observat că „emblemele” picturii sale – cătunul, dealul, pomul – sunt puse în pagină cu o știință care face să învie personalitatea locului. „Paradoxal, odată cu viața sa particulară, peisajul se încarcă cu un aer anonim de universalitate. Privim vrăjiți aceste locuri care sunt în același timp din „Țara Crișurilor” și de oriunde de pe planeta copilăriei pierdute, dar recuperate miraculos”¹¹. În ultimii ani Traian Goga s-a concentrat tot mai mult asupra culorilor. Putem vorbi de triumful pasiunii artistului pentru culoare: alburii, de la cele dense, rugoase, la cele mătăsoase, transparente, pufoase; albastru, în ineputabile nuanțe, ocuri, griurile irizate. Am subliniat vocația de colorist a lui Traian Goga, descinderea ei dintr-o lecție solidă ce provine din vechile fresce românești, dar și din lecția marilor noștri pictori interbelici. A acceptat provocarea materiei, fascinat de calitățile ei de a transmite emoții. Coloristul capabil de efuziuni, de exuberanță dusă până la incandescență – în unele peisaje de vară și de toamnă în care parcă simțim iminența unor explozii de energii – se rafinează, se nuanțează cu atâta finețe în peisajele sale de iarnă (care sunt și cele mai caracteristice în peisagistica sa), încât nu poți să nu te emoționezi în fața trecerilor de la frenezia vitală la delicatele, nostalgicele stări sugerate într-o gamă de culori reduse și surdinizate. Și cu cât gama este mai redusă, cu atât cea a valorilor de ton este mai bogată, datorate subtililor modulări ale tonurilor și nuanțelor. Au fost investigate și posibilitățile de a crea efecte de adâncime, de concentrare sub aspectul densității ei, culoarea fiind așternută în straturi subțiri, cu impresia de evanescență, ori cu structura fin glomerulată într-o ușoară evidență tactilă a formei, creând impresia de volum, de spațialitate, dar contribuind în același timp la expresivitatea generală a tabloului, înfiorându-se de vibrații secrete, ce țin de harul artistic al lui Goga. În peisajele cu pomi, desenul este compus din mici linii dinamice, ce contribuie la structurarea compozițională, conținând, așa cum am văzut, sugestia spațiului, când mai ritmat, când mai molcom, mai melancolic, în funcție de starea sufletească a pictorului, pe care a dorit să o transmită, imaginile fiind receptacole de sentimente, niciodată dezvăluite zgomotos atunci când era vorba de tristețe, de melancolie. Pictorul concepea creația ca o reunire a simțirii și a mâinii, dar

¹⁰ Dan Grigorescu, *Luciditate și lirism*, în „România liberă”, 18 aug. 1983, p. 2.

¹¹ Olga Bușneag, *Expoziția Traian Goga la București*, în „Familia”, 9 septembrie, 1983, p. 13.

mai presus, a gândirii ordonatoare, selectoare, însoțită de bucuria de a fi, de a privi, de a simți. În tablourile din ultimii ani ai vieții, casele au devenit mici dreptunghiuri și triunghiuri, iar pomii, caligrame ce conduc la sugestia adâncimii spațiale, dar și la ascensionale ritmuri, de continuitate. Elaborarea acestei ordini plastice constructive, cu sugestii ale continuității și creșterii corespunde unei senzații stringente a sensului dinamic al realității evocate, imaginile primind o coerență organică, în acord cu temperamentul artistului. Investigarea expresiei formelor geometrice, sintetice, chiar eliptice ale compoziției, „corectată” de subiectivitatea gestului nu s-a făcut în detrimentul atmosferei, al emoției, lumina având un loc important, adesea domoală, anvelopată, difuză, argintată, albăstruie, violacee, ori caldă, învăluitoare, uneori ca o flacără care topește sau încinge totul. Casele și chiar pomii, în peisajele din ultimii ani, par uneori nuclee de căldură și lumină și în același timp simboluri ale vieții și ale permanenței.

A pledat pentru ordine, o reacție la senzualismul efemer (deși i-a admirat pe impresionisti), dar fără să înăbușe aventura senzației. Ca atare, a apelat la reconcilierea evanescenței cu permanența, a analizei cu sinteza, în favoarea ultimei, creându-și propriul sistem pictural, uimitor prin coerență. Dealuri au pictat și alți artiști, dar dealurile sale au amprenta originalității. A ieșit frecvent în natură, a mers în zonele bihorene cu dealuri: spre Beiuș, Aleșd, Tinca, pentru a face schițe. Avea nevoie de contactul cu natura. Cézanne spunea: „Sunt mai lucid în fața naturii”. A fost fascinat de complexitatea priveliștii, de infinita diversitate. A dorit să traducă în aceste peisaje multiplul în unitate și să condenseze freacățul naturii, esența mișcării în durată, fără să copieze, căutând un suport mai trainic. Acest mod de a picta îmi amintește de Cézanne care refăcuse raportul armonios dintre sensibilitate și intelect, coordonând intuiția canalizată într-o direcție rațională, reasezând pe propriile sale temelii aportul impresionist. Tot Cézanne spunea: „Același subiect privit din unghiuri diferite oferă un pretext de studiu de cel mai mare interes, și atât de variat, încât cred că m-ar putea absorbi luni întregi fără să-mi schimb locul, doar înclinându-mă când mai la dreapta, când mai la stânga”. Strigentă apare aspirația de a reatribui realului un statut al permanenței, o armătură prin care să înfrunte evanescența.

Peisajele din ultimii ani ai vieții reprezintă aproape numai *ierni*. Dar câtă diversitate! Dacă în unele peisaje exprimă un spațiu amplu, vedere în picaj sau în zbor de pasăre, în altele se apropie, cu o privire de sus în jos. *Dealul mic* e pictat în pete albastre în mai multe tonalități, cu pomii în pete în gri albăstrui, rotunjite, și case ordonate cu acoperișuri roșcate în centrul imaginii, determinând un ritm modulat, cu linia orizontului, a coamei dealului ondulată, urcând până aproape sus, în lumina albastră. În *Peisaj de iarnă la Dumbrăvița* copacii sunt dispuși în principal pe două orizontale ușor unduite, dar indicații sumar cu trunchiurile și crengile golașe apropiate. Lumina gri – albăstruie învăluie formele, anvelopând suprafața pictată. Ritmul ondulatoriu al copacilor care adună protector casele în centrul imaginii, văzute de sus, mici forme geometrice în gri, determină impresia unei atmosfere pașnice.

Copacii cu coroanele roșcate – arămii marchează armonios spațiul amplu, iar copacii din prim-plan, dispuși aproape orizontal seamănă cu niște paznici statornici ai locului (*Iarna*). Lumina albastră pare să se fi condensat în pete concentrice pe ramurile unor copaci, încălzită de roșul ruginiu al altor copaci. Deși și-a redus paleta cromatică prin raportările subtile dintre albastrul dominant, griurile fine și roșu, datorită densităților variate ale petelor de culoare, dă impresia unui colorit bogat. Alteori s-a concentrat asupra unor zone mai restrânse ale dealului, privite mai de aproape, dar tot în perspectiva zborului de pasăre, fiind păstrate ritmul dinamic, pensulația alertă, în pete vibrante, rotunjite pentru a reda copacii în albastru și roșu arămiu, cu dâre albastre, trasate rapid în tușe scurte, cele ale zăpezii ce pare să se topească pe albul grizat al pantei dealului (*Livezi*).

Opera lui Traian Goga s-a maturizat în cadrul unei viziuni originale în care motivul pictat, înnobilit de vibrația lăuntrică transmisă învelișului cromatic, capătă o finețe deosebită picturală, vădind o răbdătoare elaborare a expresiei, în aspirația sa la armonie, împăcând ceea ce este schimbător – lumina – cu valențele duratei. Alegerea pe care o face în natură un pictor este definitorie. Nu numai cadrul, nu numai lumina, momentul zilei, anotimpul, dar chiar și un anume element natural sunt relevante în conturarea stilului. S-a retras discret într-o lume naturală a satului transilvan de deal, văzut în zbor de pasăre, pentru a-i sugera frumusețea. A fost suficientă o colină de deal pentru a-și instala șevaletul, pentru a înfățișa lumii în dimensiuni coerente culorile caselor și pomilor, fiind, asemeni unor nestemate, dovezi ale vieții omului ca parte din natura ocrotitoare. Este vorba de o clasicitate structurală cu un elan ascensional, pasiunea fiind cenzurată, culorile în rafinate acorduri acoperind o osatură cunoscută în profundele-i resorturi.

A refuzat ispita miticului, cât și orice tentativă deformatoare a realului. Trăirea intensă s-a sublimat în expresia completă a veridicului existențial nici creat, nici imaginat de artist, ci redat cu o stringentă fidelitate a ansamblului, a întregului – a dealului – și nu a detaliilor. A vrut să redea ritmurile, muzicalitatea, energia, sensul constructiv, continuitatea prin avântul ascensional mai pronunțat până prin 1985, mai potolit, dar și mai melodiios în peisajele din ultimii ani. La fel cum chipul uman ia mereu alte expresii, așa și dealul lui Goga a primit atâtea înfățișări. În ultimii ani, accentele cromatice sunt mai percutante, lumina are un rol important în gradații care diferă de la un tablou la altul, în nuanțe ale albastrului care au ajuns la varietate uimitoare. Tonalitățile cromatice decid în bună măsură raporturile globale ale spațiului cucerit cu claritate, printr-o laborioasă stăruință. Albastrul – lumină poate fi cald, rece, blând, apăsător, în diferite momente ale zilei și mai ales ale înserărilor în zilele de iarnă, uneori intensificând calmul largilor spații ale dealului. În ultima perioadă contururile sunt estomate (dar nu abandonate), iar culorile au reprezentat un mod expresiv esențial, deși fiind peisaje de iarnă, ele sunt reduse ca număr, artistul concentrându-se pe nuanțare. În unele tablouri alburile și griurile au rolul de a însenina lumina albastră, având mereu în vedere armonizarea globală a tablourilor, datorită alfabetului său de forme, modificând mereu aspectul spațial. În numeroase tablouri a sugerat distanțele nu numai prin dispunerea pomilor (mai ales) și a semnelor – case, ci și prin diferențieri de reflexe care substituie modelarea formală.

Ordinea, supunerea senzațiilor vizuale unui canon interior deveniseră de mult o expresie fundamentală a metodei de creație proprie temperamentului său artistic. Ritmul s-a mai domolit, prin volute, curbe, arcuri, ansambluri de arcuri, cu sinuoziități blânde. Datorită luminii albastre peisajele de iarnă ale lui Traian Goga se remarcă prin lirismul sobru și discret, mai grav, mai meditativ, stăpânit, difuz. Deși variațiile apar restrânse la peisajul de iarnă al dealului, monotonia este exclusă. Orchestrația tonurilor de albastru ne arată că este vorba de un mare colorist. Armoniile pictorului poartă o marcă de pregnantă individualitate.

Repere biografice:

16. VII. 1917 Chețani – Mureș

1945 absolvent al Academiei de Arte Frumoase București

1946-47, 48 participă la expoziția interregională Cluj-Napoca

1948-83 participă la toate expozițiile regionale și județene Oradea

1963-82 participă la expozițiile anuale și bienale de stat, la expozițiile festive și la fazele finale „Cântarea României”

1963 expoziție personală – Oradea

1970 expoziție personală – Austria (Viena)

1971 expoziție de grup la Cluj-Napoca, Tg. Mureș, Arad, Deva

1972 expoziție de grup în R.P. Ungară – Debrețin

1972 participă la expoziția filialelor U.A.P. Oradea, Arad, Craiova, la sala Atheneului Român – București

1976 participă la expoziția filialei Oradea la Debrețin

1976 expoziția „4 pictori” la București, Cluj-Napoca, Oradea

1968 participă la expoziția românească de pictură în Italia (Torino)

1979 expoziție personală „Galeriile FILO” – Cluj-Napoca

1974 participă la expoziția românească de pictură în U.R.S.S. – Moscova

1979 expoziție personală Muzeul Țării Crișurilor, Oradea

1983 expoziție personală de pictură „Căminul Artei” – București și la Galeriile „Filor” – Cluj-Napoca.

1989 – noiembrie, decedează.

1993 – Expoziție retrospectivă Muzeul Țării Crișurilor, Oradea

2009 – Expoziție retrospectivă Muzeul Țării Crișurilor, Oradea

Expoziții și cataloage:

1936 Oradea: Școala normală unită, septembrie. *Expoziția personală a elevului Traian Goga, clasa a VIII-a.*

1945 București: *Expoziția de absolvire a studenților de la Academia de Arte Frumoase.* Traian Goga expune un peisaj marin, ca lucrare de stat.

1947 Oradea: *Expoziția profesorilor de desen:* Traian Goga, Gheorghe Chira și Coriolan Cociorva, la sala U.F.A.R. (Astoria), 4-21 mai.

1948 Cluj: *Expoziție colectivă.* Traian Goga 2 lucrări. Catalog: R.P.R. Ministerul

artelor și informațiilor. *Expoziția de artă plastică regională de stat a Transilvaniei, în sala Prefecturii Cluj, 24. oct. – 7. nov. 1948.*

1949 Oradea: *Expoziție colectivă. Traian Goga expune trei lucrări. Catalog: Expoziția regională de artă plastică, Oradea – Nagyvarad. Pliant și catalog 1-21 mai 1949.*

1950 Oradea: *Expoziția regională de artă plastică.*

1952 Oradea: *Expoziția regională de artă plastică.*

1953 Cluj: *Expoziție colectivă. Traian Goga prezent cu o lucrare. Catalog: Ministerul Culturii. Expoziția regională de artă plastică. Catalog, Cluj, 1-20 noiembrie 1953.*

1954 Oradea: *Expoziție colectivă. Traian Goga expune 9 lucrări. Catalog: Expoziția regională de artă plastică. Oradea, 1-15 noiembrie 1954.*

1954 București: *Expoziția anuală de stat a artelor plastice. Traian Goga expune o lucrare. Din presă.*

1955 Oradea: *Uniunea artiștilor plastici din R.P.R. Cenaclul Oradea. Catalogul expoziției regionale de artă plastică, 4 dec. 1955 – 15 ian. 1956. Traian Goga prima dată în juriu, expune 12 lucrări.*

1956 Oradea: *Expoziție personală Traian Goga, cf. O. Barbossa, Dicționar, p. 210. Nu am găsit confirmarea în presă și familie.*

1956 Oradea: *Ministerul Culturii. U.A.P. Cenaclul Oradea. Expoziție regională de artă plastică. Catalog, 11 nov. – 30 dec. 1956. Traian Goga expune 14 lucrări.*

1957 Oradea: *Ministerul Învățământului și culturii – Expoziția regională de artă plastică. Catalog. Oradea, 1 – 30 dec. 1957. Traian Goga expune 11 lucrări.*

1959 Oradea: *Sfatul popular regional și Uniunea artiștilor plastici din Oradea. Cenaclul Oradea. Expoziția regională de artă plastică, Oradea, 8 nov.- 15 dec. 1959. Traian Goga expune 11 lucrări, în sala „sala permanentă de expoziții a orașului”.*

1960 Salonta: *Expoziție a pictorilor orădeni, la Muzeul memorial „Arany János”, februarie – martie. Din presă.*

1960 Oradea: *Sfatul popular regional și U.A.P. din R.P.R. Cenaclul Oradea. Expoziția regională de artă plastică. Oradea, noiembrie – decembrie 1960. Traian Goga expune 8 lucrări.*

1961 Oradea: *Sfatul popular al regiunii Crișana și U.A.P. din R.P.R. Cenaclul Oradea. Expoziția regională de artă plastică, noiembrie – decembrie 1961. Traian Goga expune 8 lucrări. Se reproduce: *Muncitori sticlari de la Pădurea Neagră.**

1962 Oradea: *Expoziția regională de artă plastică.*

1963 Oradea: *Expoziția Traian Goga. Cuvânt înainte de Em. Enghel, Oradea, 1963. I.P.O 3224, cu 5 ilustrații : *La fereastră, Margarete, Documentare, În livada colectivei și Pădurea Neagră.**

1963 Oradea: *Comitetul pentru cultură și artă al Sfatului popular regional Crișana și U.A.P. din R.P.R. Cenaclul Oradea. Expoziția regională de artă plastică, noiembrie – decembrie 1963. La pg. 5 se consemnează 5 lucrări de Traian Goga,*

care este secretarul Cenaclului Oradea al U.A.P. Se reproduce tabloul *Spre Muntele Găina*.

1964 Oradea: *Expoziția regională de artă plastică*, septembrie. Traian Goga ia parte cu 4 lucrări. Din presă.

1964 București: *Bienala republicană de artă plastică*. Traian Goga ia parte. După amintirile din familie.

1965 Oradea: *Expoziția regională de artă plastică*. După consemnările din presă, Traian Goga ia parte cu mai multe lucrări.

1966 Oradea: *Expoziția colectivă*, la Galeria Fondului Plastic (Astoria). După presă, Traian Goga expune mai multe lucrări, aprilie 1966.

1966 Oradea: *Expoziția regională de artă plastică Crișana*, nov. – dec. 1966, Oradea str. Teatrului nr. 1. La pg. 4 se menționează 4 lucrări de Traian Goga, care apare în juriu ca secretar al Filialei Oradea a U.A.P.

1966 București: *Expoziția bienală de pictură și sculptură*.

1967 Oradea: Comitetul regional pentru cultură și artă. U.A.P. Filiala Oradea. *Expoziția județeană*, octombrie 1968. Traian Goga este prezent cu 3 lucrări, reproduse: *Nuntași*, *Moment în Apuseni*, *Roșu de toamnă*.

1968 București: *Expoziția bienală de pictură și sculptură*.

1969 Târgu Mureș: U.A.P. din R.S.R. Filiala Oradea. Catalog. *Expoziția de grup Goga Traian, Mottl Roman, Pop Aurel, Tompa Mihai*. Târgu Mureș, februarie – martie 1969. Traian Goga expune 10 lucrări.

1969 Torino: *Mostra degli artisti rumeni*. Societatea promotrice delle belle arti e L'Unione delle arti figurative di Romania. La pg. 7 apare Traian Goga cu lucrarea *Fiera di paese (Târg)*.

1969 Oradea: *Expoziția județeană de artă plastică, august*.

1969 Oradea: Comitetul de cultură și artă al județului Bihor, U.A.P. Filiala Oradea, nov. 1969. *Expoziția județeană*. La pg. 9 apare Traian Goga cu 3 lucrări. Se reproduce bine *Mireasa*. În „Familia”, Gh. Grigurcu numește această expoziție „salon de toamnă”.

1970 Cluj: Comitetul de cultură și artă al județului Bihor, Filiala U.A.P. Oradea. *Expoziția de artă plastică a grupului Oradea*. Februarie 1970. Traian Goga expune 9 lucrări.

1970 Arad: Comitetul de cultură și artă al județului Bihor, Filiala U.A.P. Oradea. *Expoziția de grup a artiștilor plastici din Oradea*. Aprilie 1970. Traian Goga expune 3 lucrări. Expoziția a mers și la Deva.

1970 Viena: Traian Goga: *Katalog (Catalogue/Catalog)*. Wien, iunie – iulie 1970. Expune 20 lucrări, din care 16 sunt în premieră.

1970 București: *Bienala de pictură și sculptură*, sala Dalles. La p. 45 Traian Goga apare cu lucrarea *Martie*, foarte frumos reprodusă.

1970 Oradea: Comitetul de cultură și artă al județului Bihor, U.A.P. Filiala Oradea. *Expoziția județeană Bihor*, nov. – dec. 1970. Traian Goga apare cu 4 lucrări, se reproduce *Mireasa*.

1971 Oradea, Arad, Craiova la București: *Expoziția interfilialelor*, la Sala Atheneului Român, mai 1971.

1971 Oradea: U.A.P. Filiala Oradea '71 (Album de filială). Traian Goga apare la p. 5-6, cu date biografice, fotografice și tabloul *Sărbătoare*.

1971 Oradea: *Expoziția județeană de artă plastică*. Decembrie 1971, deschisă la Muzeul Țării Crișurilor. Traian Goga expune 3 lucrări.

1972 București: Consiliul Culturii și Educației Socialiste. U.A.P. din R.S. România. Filiala Oradea. (*Expoziție colectivă*). Oradea 71 – 72. București. Sala Ateneului. Februarie – martie 1972. Traian Goga e prezent cu 5 lucrări.

1972 Debrețin: *Expo '72*. Catalog mapă de 19 file. Traian Goga expune 3 lucrări. Se reproduce *Nuntașii*.

1972 Oradea: *Expoziția județeană*, decembrie. Traian Goga expune 3 lucrări. După presă.

1973 Oradea: *Expoziția Traian Goga la Galeria ziarului „Fáklya”*. Din presă.

1973 Oradea: *Expoziția de artă plastică decembrie 1973*. Sala Muzeului Țării Crișurilor. Catalog ilustrat. Traian Goga expune 3 lucrări. Se reproduce *Omagiu pentru 1948*.

1973 București: Sala Dalles, *Expoziția națională „125 de ani de la Revoluția din 1848”*.

1974 Oradea: *Expoziție județeană (salonul de toamnă)*.

1974 București: Oficiul de expoziții. *Expoziție omagială de artă plastică*, Dalles, august – septembrie 1974. Traian Goga ia parte cu *Bucuria păcii*.

1974 Moscova: *Vâstavka rumânscoi jivopisi*. Catalog. Sovieteskkii hudojnik, Moscova, 1974. Cuvânt înainte de Marin Mihalache (Zilele culturii românești în U.R.S.S.).

1975 București: *Expoziția anuală de pictură și sculptură*. Sala Dalles și Ateneul Român, mai – iunie. Cuvânt înainte de Dan Grigorescu. Traian Goga apare la p. 13 cu *Evocare 1944*.

1975 Oradea: *Crisia '75. Expoziție de artă plastică*, 27 nov. – dec. 1975. Muzeul Țării Crișurilor. Traian Goga expune 3 lucrări. Se reproduce *Moment în Apuseni II*.

1975 / 76 București – Cluj – Oradea: U.A.P. din R.S.R. *4 Pictori: Al. Cumpătă, Tr. Goga, Gh. Răducanu, Paul Sima*. Catalog ilustrat. Traian Goga expune 14 lucrări, se reproduc trei. Pentru Traian Goga – cuvânt înainte de Gh. Grigurcu.

1976 Oradea: *Expoziție omagială de grup*. Din presă.

1976 Debrețin: *Expo '76 Debrețin*. Traian Goga expune trei lucrări. Se reproduce *Întâlnire*.

1976 Oradea: *Expoziție de artă plastică „Crisia '76”*. „*Tradiție și contemporaneitate*”. 28 nov. – 28 dec. Sala Muzeului Țării Crișurilor. Traian Goga expune 3 lucrări. Se reproduce *Întâmpinare*.

1977 Oradea: *Expoziția județeană de artă plastică „Crisia '77”*. Decembrie. Muzeul Țării Crișurilor. Traian Goga expune 3 lucrări. Catalogul redă *Episod 1877*.

1977 București: *Expoziția republicană de pictură și sculptură*.

1978 Oradea: *Expoziție județeană de artă plastică*. Decembrie 1978. Muzeul Țării Crișurilor. Traian Goga expune 3 lucrări. Catalogul redă *Iarnă I*.

1978 București: *Expoziția republicană de pictură și sculptură*.

1979 Iași – Constanța – Brașov: *Expoziție de grup*. Din presă.

1979 Cluj: Galeriile „Filo”, mai, expoziție personală Traian Goga. Cuvânt de deschidere de Gh. Arion. După presă și mărturii.

1979 București: Traian Goga. *Catalog de expoziție personală la Sala mică a Palatului R.S. România, București, 1979*. Epilog de Gh. Arion. I.P. „Crișana” Oradea, 1979.

1979 București: *Expoziție republicană*. Traian Goga participă cu o lucrare. După presă.

1979 Oradea: *Expoziția județeană de artă plastică*. Noiembrie – decembrie 1979. Sala Muzeului Țării Crișurilor. Crisia '79. Traian Goga ia parte cu 2 lucrări. Catalogul redă *Episod 1877*.

1980 Oradea: Traian Goga. *Expoziție personală*. Afiș – pliant. Cuvânt de Maria Zintz.

1980 București: *Expoziția anuală de pictură și sculptură*. Sala Dalles, mai – iunie. Cuvânt înainte de Constantin Prut. Traian Goga expune lucrarea *Arieșeni*.

1981 Oradea: *Expoziția județeană*. Cf. presei, Traian Goga ia parte cu mai multe lucrări.

1982 București: *Expoziția republicană de artă plastică*. Traian Goga ia parte cu mai multe lucrări, cf. presei.

1982 Oradea: *Expoziția județeană de artă plastică*. Decembrie 1982. Oradea, Str. Republicii 3-5. Traian Goga expune 2 lucrări. Catalogul redă *Ianuarie*.

1983 Oradea: *Salonul de primăvară*. Aprilie. Traian Goga expune mai multe lucrări, cf. presei.

1983 București: U.A.P. din R.S. România. Filiala Oradea. Galeriile de artă „Căminul artei”, str. Biserica Enei etaj 16, București. August 1983. Traian Goga, *Expoziție personală de 55 de lucrări*. Cuvânt înainte de Maria Zintz. I. P. „Crișana”. Se reproduc cinci lucrări.

1983 Oradea: *Expoziția județeană de artă plastică*. Noiembrie – decembrie 1968. Galeria de artă Oradea, str. Republicii 3 – 5. Catalog ilustrat. Traian Goga expune 2 lucrări. Se redă lucrarea *Livezi*.

1984 Oradea: *Salonul de primăvară*. Mai 1984, Galeria nouă. Traian Goga expune 2 lucrări.

1984 Oradea: *Arta plastică bihoreană în cei 40 de ani de la eliberare*. August. 1984. Galeria nouă. Str. Republicii 3 – 5. Oradea. Cuvânt de Maria Zintz. Catalog cu ilustrații. Traian Goga expune tabloul *Întâmpinare*, care se și redă în catalog.

1984 Oradea: *Salonul de toamnă*. Noiembrie – decembrie. Traian Goga expune 3 lucrări.

1986 București: *Artiști plastici bihoreni '86*. București – Sala Dalles, iunie – iulie 1986. Cuvânt de Maria Zintz. Catalog ilustrat. Traian Goga este prezent cu 7 lucrări, din care se reproduce *Livezi*.

1987 Oradea: *Salomul de primăvară aprilie 1987*. Galeria de artă Str. Republicii 3 – 5. Catalog ilustrat. Traian Goga expune 3 lucrări, se reproduce *Iarna pe Mureș*.

1987 Oradea: *Salomul de toamnă '87*. Noiembrie. Galeria mare, Str. Republicii 3 – 5, Oradea. Catalog ilustrat. Traian Goga expune 2 lucrări, se redă *Flori de toamnă*.

1988 Oradea: *Salomul de primăvară*. Mai 1988. Galeria de artă Oradea. Catalog ilustrat. Traian Goga expune 2 lucrări, se reproduce *Natură statică*.

1988 Oradea: *Salomul de toamnă*. Traian Goga expune 3 lucrări.

1989 Oradea: Traian Goga. Catalog de expoziție personală la Galeria nouă din Oradea, mai 1989. Cuvânt de Viorel Horj. U.A.P. Filiala Oradea. Consemnează 45 de lucrări.

1989 Oradea: Salonul de toamnă.

Bibliografie selectivă alfabetică:

xxx, *Expoziția unui tânăr pictor*, în *Gazeta de vest*, Oradea, 18 sept. 1936

xxx, *Prin expoziția de artă plastică*, în *Crișana*, 14 nov. 1954, p. 1. Reproducere: „*Problemă de șah*”

xxx, *Vizitând expoziția de artă plastică*, în *Crișana*, 16 nov. 1956, p. 1

ALEXA, Tiberiu, *Expoziția județeană de artă plastică*, în *Familia*, nr. 12, dec. 1979, p. 13. Reproduce „*Episod 1877*”, călăreți negri sub dealuri albe

ANGELESCU, Cristina, *Cronică sentimentală*, în *Săptămâna*, nr. 242, 25 iulie 1975, p. 11

ANGELESCU, Cristina, *Galeria „Căminul artei”*, Traian Goga ... pictură, în *Săptămâna*, nr. 34, 26 aug. 1983, p. 8

ANGHEL, Ion, *Tendință și obiectivitate*, în *Tribuna*, 30 sept. 1965, p. 1

ARGHEZI, Baruțiu T., *Oradea – incandescențe*, în *Gazeta literară*, 13, nr. 42 (675), 14 oct. 1965, p. 6

ARION, Gheorghe, text în *Catalogul Expoziției Traian Goga*, 1983

BARBOSSA, Octavian, *Expoziția regională Oradea*, în *Arta plastică*, nr. 2, 1967, p. 17-18

BARBOSSA, Octavian, *Dicționarul artiștilor români contemporani*, București, Ed. Meridiane, 1976, p. 210

BOUREANU, Radu, *Mozaic orădean*, în *Gazeta literară*, 19 ian. 1961, p. 1. Reproduce „*Monica*”

BRADU, E. B., *Expoziția de pictură a profesorilor de desen*, în *Voința poporului*, 14-21 iun. 1947. Articol similar în *Viața nouă*, nesemnat

BUȘNEAG, Olga, *Expoziția lui Traian Goga la București*, în *Familia*, nr. 9, sept. 1983, p. 13

BUȘNEAG, Olga, *Oradea – viața artistică*, în *Arta plastică*, nr. 12, 1972, p. 18-20

C. A., *Artiști plastici orădeni despre expoziția lor*, în *Crișana*, 8 dec. 1957, p. 1. Redă „*La umbră*”.

- CHIDIOȘAN, Nicolae, *Cu ochii vizitatorului*, în *Crișana*, 13 aug. 1965, p. 1
- COMARNESCU, Petru, *Impresii dintr-o călătorie*, în *Arta plastică*, nr. 8, 9, 1968, p. 17 – 22 și 29–32
- CONSTANTIN, Paul, *Confruntare cu realitatea*, în *Contemporanul*, 18 dec. 1959, p. 6
- CONSTANTIN, Paul, *Expoziția regională de artă plastică*, în *Crișana*, 15 dec. 1960, p. 1. Reproduce „*După muncă*”
- CONSTANTIN, Paul, *Expoziția regională de la Oradea*, în *Artă plastică*, nr. 2, 1960, p. 23-24
- CONSTANTIN, Paul, *Oradea*, în *Arta plastică*, nr. 2, 1964, p. 78-79
- CRÎȘAN, Gabriela, *Expoziția Traian Goga*, în *Crișana*, 21 sept. 1980, p. 2
- CRÎȘAN, Teodor, *Retrospectivă plastică*, 1971, în *Crișana*, 6 ian. 1972, p. 2
- DANIELISZ, Andrei, *La Muzeul „Arany János” din Salonta*, în *Crișana*, 27 febr. 1960, p. 1
- DRĂGOI, Livia, *Imagini a unei vieți artistice*, în *Scânteia*, 18 februarie, 1970, p. 2
- FAUR, Sanda, *Culori orădene*, în *Flacăra*, nr. 37, 11 sept. 1965, p. 12-13
- FAUR, Sanda, *Expoziții regionale pe 1965*, în *Arta plastică*, nr. 2, 1966, p. 4-33
- FLOREA, Vasile, *Arta românească modernă și contemporană*, București, Ed. Meridiane, 1982, p. 339 și 364
- FRÂNCU, P., (Pamfil François), *Expoziția județeană*, în *Familia*, 8, nr. 12, dec. 1972, p. 21.
- FRÂNCU, P., (Pamfil François), *Expoziția regională din Oradea*, în *Tribuna*, 7, nr. 51, 19 dec. 1963, p. 9. Reproduce „*Spre Muntele Găina*”.
- FRÂNCU, P., (Pamfil François), *Salonul anual Crisia, '75*, în *Familia*, 11, nr. 11, nov. 1975, p. 11.
- FRUNZETTI, Ion, *Artiști plastici din Oradea*, în *Contemporanul*, 25 febr. 1972, p. 1.
- GRIGORESCU, Dan, *Arta tinerilor*, în *Arta plastică*, nr. 6-7, 1964, p. 354-358.
- GRIGORESCU, Dan, *Luciditate și lirism*, în *România liberă*, 18 august 1983, p. 2.
- GRIGORESCU, Ioan, *Oradea – tur de orizont cultural*, în *Contemporanul*, nr. 41, 16 oct. 1959, p. 7
- GRIGURCU, Gheorghe, *Salonul de toamnă*, în *Familia*, nr. 11, nov. 1969, p. 20.
- GRIGURCU, Gheorghe, *Expoziția pictorului Traian Goga*, în *Crișana*, 4 iunie 1963, p. 3.
- GRIGURCU, Gheorghe, *Oradea 1971 – salonul de artă plastică*, în *Familia*, 7, nr. 1, ian. 1972, p. 21.

- GYÁRFÁS, Endre, *A nagyváradi képzőművészeti kiállítás*, în *Utunk* nr. 5, mai 1949.
- HORJ, Viorel, *Marginalii la o expoziție omagială*, în *Familia*, nr. 8, aug. 1974, p. 15.
- Patru pictori la Căminul artei (9 iulie 1975)*, în *Contemporanul*, 25 iulie 1975.
- HORȘIA, Horia, *Jurnalul galeriilor*, în *Arta*, 40, nr. 1, 1980.
- HORȘIA, Horia, *Artele frumoase la Oradea*, în *Familia*, nr. 2, februarie 1966, p. 21.
- HORȘIA, Horia, *Spații, forme, culori în arta contemporană*, București, Ed. Meridiane, 1989, p. 47-48. („*Pictorul și modelele picturii*”).
- HORȘIA, Horia, *Șantier plastic orădean*, în *Arta plastică*, nr. 6, 1965, p. 326-328.
- I. H., *Câteva probleme*, în *Crișana*, mai 1949.
- IMPLON IREN, M., *Traian Goga műtermében*, în *Fáklya*, 2 apr. 1960, p. 1. Reproducere „*Tânără colectivistă*”, portret din profil spre dreapta.
- MARICA, Guy Viorica, *Traian Goga*, în *Steaua*, nr. 5, mai 1976 (Expoziția „*Patru pictori*”).
- MĂLINAȘ, Constantin, MOCANU, Virgil, ZINTZ, Maria, *Texte în Catalogul Expoziției retrospective „Traian Goga”*, Muzeul Țării Crișurilor, Oradea, 1993
- MĂLINAȘ, Constantin, *Oradea văzută de pictori*, în *Astra*, Brașov, nr. 4, aprilie 1983, p. 12
- MEREUȚĂ, Iulian, *Oradea – Arad – Craiova*, în *România literară*, 5, nr. 9, 24 febr. 1972, p. 1. (Expoziția filialelor la București)
- MIHALACHE, Marin, *Patru pictori*, în *Făclia*, Cluj, 3 apr. 1976, reluare în *Crișana*, 18 apr. 1976, p. 2
- MÓZES, Teréz, *Goga Traian kiállításáról*, în *Fáklya*, 15 iunie 1963, p. 3
- POP, Coriolan, *Oradea – expoziția regională*, în *Tribuna*, 25 ian. 1968, p. 7
- PRAJA, Geo, *Traian Goga*, în *Familia*, 1980, p. 13
- REDLOW, Theodore, *Traian Goga – pictură (Căminul artei)*, în *Artă*, nr. 10, 1983, p. 32
- RUS, Alex., *Laudă pământului natal*, în *Scânteia*, 7 apr. 1976
- RUS, Alexandru, *Cluj – expoziție de grup*, în *Familia*, 6, nr. 3, martie 1970, p. 22
- SILAGHI, A., *Deschiderea expoziției regionale de artă plastică*, în *Crișana*, 6 dec. 1955, p. 1. Redă „*Cerc micurinist*”
- SORDET, J. F., *Oradea – direcții constante*, în *Familia*, 6, nr. 12, dec. 1970, p. 19
- ȘUTEU, Constantin, *Expoziția regională Oradea*, în *Arta plastică*, nr. 2, martie 1956, p. 37-41
- TARANGUL, Marin, *Expoziția filialelor – județele la Ateneu*, în *Familia*, nr. 3, martie 1972, p. 22

- TOHĂNEANU, Alexandru, *Expoziții – Traian Goga*, în *Tribuna*, 15 apr. 1976, p. 8
- TOHĂNEANU, Alexandru, *Șantier plastic orădean*, în *Crișana*, 11 aug. 1970, p. 2
- ȚĂRULESCU, Anastasie, *Pe marginea unei expoziții de artă plastică*, în *Crișana*, 15 nov. 1959, p.1
- ȚOCA, Mircea, *Căutări, realizări, promisiuni*, în *Crișana* 11 oct. 1964, p. 1.
- ȚOCA, Mircea, *Opinii asupra expozițiilor regionale*, în *Arta plastică*, nr. 10-11, 1964, p. 516-536
- ȚOCA, Mircea, *Expoziția regională de artă plastică*, în *Familia*, nr. 1, sept. 1965, p. 18-19
- ȚOCA, Mircea, *Artiști plastici orădeni – Traian Goga*, în *Familia*, 12, nr. 10, oct. 1976, p. 13
- ȚOCA, Mircea, *Aspecte plastice bihorene*, în *Familia*, nr. 2, febr. 1983, p. 13
- ȚOCA, Mircea, *Expoziția județeană de artă plastică*, în *Familia*, nr. 4, aprilie 1981, p. 13
- ȚOCA, Mircea, *Expoziția județeană*, în *Familia*, nr. 2, febr. 1975, p. 9. Redă „Ștafeta păcii”
- ȚOCA, Mircea, *Expoziția regională 1967*, în *Familia*, 3, nr. 12, dec. 1967, p. 21
- ȚOCA, Mircea, *Expoziția regională Oradea*, în *Tribuna*, 22 dec. 1966, p. 7
- ȚOCA, Mircea, *Expoziția regională de artă plastică*, în *Familia*, nr. 12, dec. 1966, p. 19 Reproduce „Martie în sat”
- ȚOCA, Mircea, *Expoziția regională*, în *Tribuna*, nr. 5, 3 februarie, 1966, p. 7
- ȚOCA, Mircea, *Oradea – expoziția județeană*, în *Familia*, nr. 10, oct. 1968, p. 21
- VASILESCU, Stelian, *Salt calitativ*, în *Tribuna*, 5, nr. 49, 7 dec. 1961, p. 11
- VASILESCU, Stelian, *Succesul artiștilor plastici orădeni la București*, în *Familia*, nr. 3, mar. 1972, p. 19
- ZINTZ, Maria, *La Oradea – expoziția de pictură Traian Goga*, în *Scânteia*, 21 sept. 1980, p.4
- ZINTZ, Maria, *Oradea văzută de pictori*, în *Familia*, nr. 1, ian. 1983, p. 13
- ZINTZ, Maria, *Salonul de primăvară*, în *Familia*, nr. 5, mai 1983, p. 13
- ZINTZ, Maria, *Salonul de toamnă*, în *Familia*, nr. 11, nov. 1989, p. 13

Primăvara

Oradea peisaj în amurg

Primăvara

Căruț cu fân

Cireada

Peisaj

Oraș istoric

Dealul mare (II)

Primăvara

Cai la mare

Iarna (chemători)

Iarna liniștită (III)

Iarna la Trasnea

Vișoara

Iarna la Grind

Dumbrăvița

Zăpada mieilor

Dealul mic

Cătun

Iarna senină

Natură statică

Natură statică

Ovidiu (Viduțu)

Marina

Părinții

Autoportret

Peisaj din Bulgaria

Autoportret

Autoportret

Călăreți

Manifestare

Carusel

Compoziție